

Kulturhistorisk rapport

Løgstørvej, Hørby Skoleby

Boplads fra førromersk jernalder og gravplads
fra vikingetid.

J.nr. ÅHM 6180

Juni 2013

Ved Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen

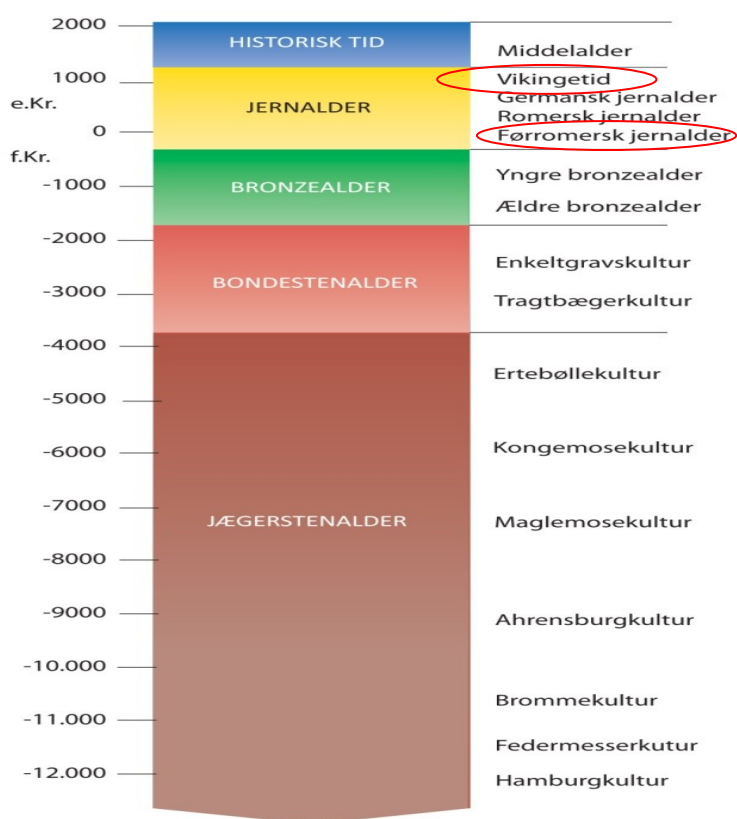
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Lokalområdet i oldtiden	4
Undersøgelsens resultater	5
Bopladsen	5
Gravpladsen.....	6
Gravens konstruktion	6
Gravgaver	8
Sammenfatning og perspektivering	9
Udgravningsdata.....	11

Indledning

Udgravningen begyndte i januar 2012, hvor museet foretog en forundersøgelse af et areal sydvest for skolen i Hørby Skoleby. Her ville KHS Huse byggemodne en mark, så der kunne opføres parcel- og rækkehuse. Under forundersøgelsen, der blev gennemført over nogle frostklare dage, blev der lokaliseret to områder med forhistorisk bebyggelse. Ud fra potteskår fundet i stolpehullerne i et langhus samt husenes grundplan, blev bebyggelserne anslået til at stamme fra den yngste del af bronzealderen eller den ældste del af jernalderen - perioden omkring 500 f.Kr. Bygherre blev præsenteret for et undersøgelsesbudget, og den egentlige udgravning blev igangsat i begyndelsen af juni 2012. Det første bopladsområde levede op til forventningerne med en bebyggelse fra den yngste del af bronzealderen eller ældste del af jernalderen. Huse og visse oldsagstyper fra disse to perioder kan være vanskelige at adskille, hvis bevaringsgraden ikke er den bedste. Der blev lokaliseret to treskibede langhuse, hvor det ene havde resterne af en brolagt stald i østenden. Under udgravningen af det andet bopladsområde blev der ved med at dukke stolpehuller op efter hvert skrab med gravemaskinen, og rammerne for udgravningsbudgettet blev hurtigt sprængt. Det, som man under forundersøgelsen, havde tolket som to langhuse fra yngre bronzealder viste sig at blive til 9 velbevarede langhuse fra den mellemste del af ældre jernalder (300-150 f.Kr.) og en lille gravplads fra vikingetiden (950-1000 e.Kr.) med en meget fin og velbevaret kvindegrav.

Figur 1: Undersøgelsesarealet med de to udgravningsfelter. © Kort og matrikelstyrelsen.

Lokalområdet i oldtiden

Det undersøgte areal er beliggende i udkanten af Hørby Skoleby i den nordvestlige del af Hobro. Arealet er præget af småkuperet landskab med små kedelmoser og mindre bakkedrag. Bopladserne og gravpladsen ligger alle på de små lokale bakkedrag.

Hobro området er præget af fjord og ådal der i en øst vest gående retning deler landsdelene op i Himmerland og Ommersyssel. Området har været et centralt knudepunkt i alle perioder af oldtiden. Allerede i bronzealderen var der hundreder af gravhøje, der markerede vejforløb og bopladsterritorier for datidens bønder. I vikingetiden kommer området virkelig på landkortet da Harald Blåtand etablerer en af hans berømte ringborge i bunden af fjorden. Her ligger Fyrkat centralt placeret, og man kan styre et større opland med en mindre hær liggende i fæstningen.

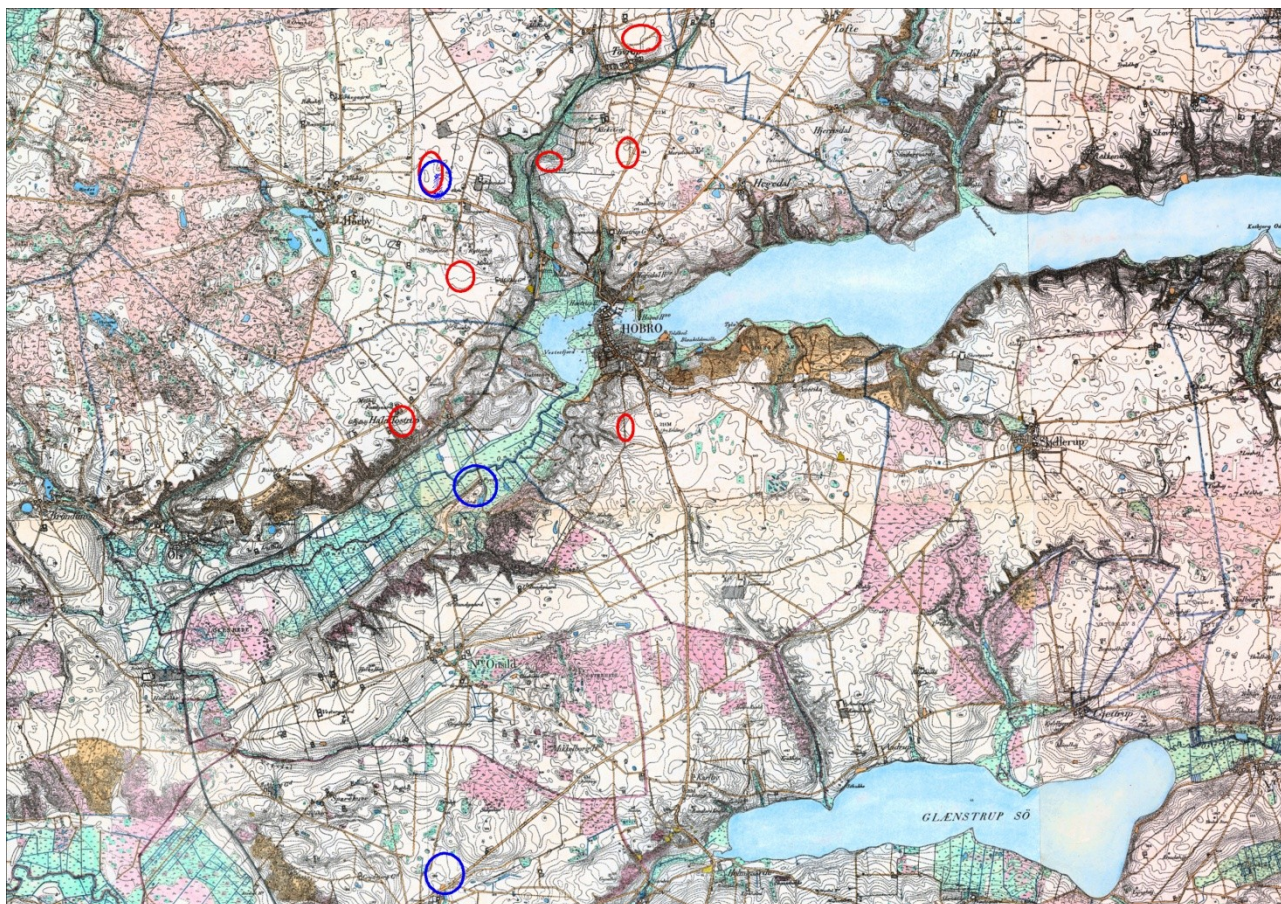

Fig. 2: Historisk kort, der afspejler de topografiske forhold omkring bunden af Mariagerfjord. Med røde cirkler er ældre jernalders bebyggelser markeret og med blå cirkler er gravpladserne fra vikingetiden. Udgravningen er således markeret med både en rød og blå cirkel.

Undersøgelsens resultater

Arealet har været anvendt i to forskellige perioder af oldtiden. I førromersk jernalder (300-150 f.Kr.) har der været en større boplads på arealet og i vikingetiden (950-1000 e.Kr.) er bakken i det sydøstlige hjørne brugt til gravplads.

Bopladsen

På bopladsen er der udgravet 11 langhuse fordelt på to arealer. I den nordlige del var der to langhuse, mens der på det sydlige felt var 9 langhuse. Det er langt fra sikkert, at alle husene har været samtidige og man kan næppe tale om en landsby. Dog skal bopladsen nok opfattes som en eller to enkeltliggende gårdsenheder, der er genopført samme sted igen og igen. Dette er typisk for periodens bopladser i Nordjylland. Dog skal man ikke særlig langt mod syd for at finde en afvigelse fra dette, nemlig ved Mølhøjgård kun 1,5 km syd for udgravningen. Her ses en landsbylignende struktur i på en boplads med samme dateringsspænd, hvor husene ligger langs et vejforløb i små parceller.

Fig. 3: Oversigtsplan af det sydlige udgravningsfelt med husene markeret. Øverst i venstre hjørne ses en rekonstruktionstegning af et tre-skibet oldtidshus, hvor husets tagbærende konstruktion bæres af to parallelle rækker af tagbærende stolper i husets indre. Huset er typisk opdelt i en beboelsesdel i vestenden og en stald i østenden.

Bopladsens huse er opført med meget ensartet grundplan. Som det vises på figur 3, er husene konstrueret med 2 rækker af tagbærende stolper med en række mindre stolper, der udgør væggen rundt om. Typisk finder man beboelsesdelen i vestenden og stalden i østenden. Dog er der flere undtagelser for den regel

på den aktuelle boplads. Her ses nemlig stald i vestenden på bopladsens største hus. Der er nok tale om en ren praktisk inddeling, da huset ligger lidt op ad en vestvendt skråning, og dermed er det klogt at ejlen fra stalden løber væk fra beboelsesdelen.

Gravpladsen

På det højeste punkt i den østlige ende af udgravningsfeltet blev der fundet en lille gravplads fra vikingetiden med fire begravelser. Gravpladsen var heller ikke erkendt under forundersøgelsen, hvorfor museet måtte søges om ekstraordinært tilskud fra Kulturstyrelsen til udgravning. Ikke nok med, at vi ikke opdagede gravpladsen under forundersøgelsen, men da vi blev opmærksomme på den, troede vi i første omgang, at der var tale om en storstensgrav fra ældre romersk jernalder. Dateringen af gravene er væsentlig i forhold til, hvor meget det koster at udgrave dem og konservere oldsagerne. Men efterhånden fremkom der så meget jern i graven, at det stod klart, at der måtte være tale om en noget yngre grav og sandsynligvis en vognfaddingsgrav fra vikingetiden.

På gravpladsen var der yderligere tre grave, men de indeholdte kun sparsomme rester af jernknive. Disse grave er kun dateret til vikingetiden på baggrund af den nærliggende vognfaddingsgrav. De er sandsynligvis samtidige og kan måske være udtryk for, at den rige kvindes tjenestefolk har fulgt hende på rejsen til dødsriget.

Gravens konstruktion

Den rige kvinde blev gravlagt i et gravkammer hvilende i en vognfadding. Kammeret var konstrueret i et 2,6 meter langt, 1,6 meter bredt og 0,7 meter dybt hul, hvor siderne var beklædt med planker, som dannede et trækammer. Vognfaddingen, der har været ca. 2,1 meter lang og 1,05 meter bred, blev placeret i den østlige side af kammeret. Mellem kammerplankerne og vognfaddingen stod der en spand af træ. Trækammeret har sandsynligvis haft et låg af træ, og ovenpå låget var der placeret 40-45 favnstore sten. Man har virkelig villet have, at hun blev dernede i graven. På et tidspunkt er trælåget blevet så råddent, at det styrtede sammen, og stenene faldt ned i graven. På overfladen så det ud som om, at der kun var en stenkreds i kanten af nedgravningen. Det var blandt andet derfor at graven til at starte med blev tolket som en ældre romertids storstensgrav.

Fig. 4: Tre stadier af udgravningen. Overflade, niveau med jernnagler og niveau under naglerne hvor bukkenes aftryk i gravbunden er tydelig.

Selve vognfaddingen har været konstrueret af 7 planker sat sammen med klinknagler for hver 20 cm, så de har dannet et u-formet trug. I gavlene har der også været træ, men om de også var klinkbyggede er sværere at se. Vognen var bygget af egetræ, som der stadig sidder en del bevaret af omkring de mange klinknagler. På siden af vognkassen har der siddet to store ringbeslag af jern. Begge beslag var sat fast med kramper og er 7,5 cm i diameter. Gavlene på vognkassen var fæstnet til siderne med hjørnebeslag. Under vognkassen sad to tværgående bukke, der forbinder vognkassen med vognstellet. Disse kunne ses som to aflange fordybninger trykket ned i gravbunden. Lignende vogne kendes fra andre vognfaddingsgrave rundt om i Norden, men især fra den fyrstelige skibsgrav ved Oseberg i Norge, hvor en hel vogn var blandt gravgaverne. Denne vogn var rigt udsmykket med udskårne figurer. Og man kan snildt forestille sig at vognen i Hørby Skoleby også har været udsmykket på en eller anden måde.

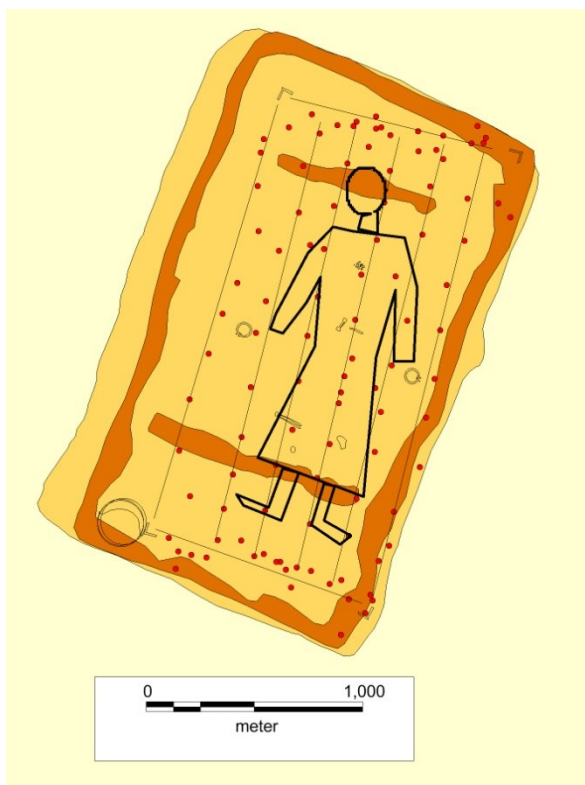

Fig. 5: Vognfaddingsgraven udtegnet. De røde prikker er fund fra graven, bl.a. klinknagler.

Gravgaver

Kvinden har fået et udpluk af sine personlige ejendele og smykker med i graven. Udover en træspand lavet af taks der stod udenfor vognfaddingen, havde kvinden en perlekæde med syv glasperler og lidt sølvblik, en nøgle og hvæssesten i en ring, der sandsynligvis har siddet i bæltet ved siden af en kniv. I bæltet eller placeret på liget i samme region var der en saks, en tenvægt og en sømglatte af glas. Særlig saksen, der selvfølgelig er meget korroderet, er interessant, fordi der er bevaret noget af det klæde, som saksen har ligget på. Det er kun bevaret idet rusten fra jernet laver et aftryk af klædet. Om det er en del af kvindens tøj, eller om saksen har været svøbt i et stykke klæde kan fremtidige analyser måske sige noget mere om.

Fig. 6: Kvindens gravgaver. Fra venstre ses en saks, sømglatter af glas, kniv, hvæssesten/nøgle, tenvægt og glasperler. Træspanden er ikke med på billedet.

Sammenfatning og perspektivering

Bopladsen og gravpladsen er vigtige brikker i den samlede beskrivelse af Hobroegegnen i henholdsvis jernalderen og vikingetiden. Med denne udgravning bliver der kastet mere lys over de to perioder, og der kan bl.a. laves nye og moderne analyseprøver af materiale fra udgravningen.

Der er efterhånden fundet flere vognfaddingsgrave i Nordjylland. Bare inden for de seneste fem år er der således fundet fire grave, to på Næsbygravpladsen ved Løgstør, en i Sdr. Tranders på gravpladsen ved Tinbergens Allé (omtalt i museets årbog for 2009) og så denne i Hørby Skoleby. Men som nævnt i indledningen er der udgravet tre vognfaddingsgrave, foruden graven fra Hørby Skoleby, i området vest for Hobro.

I starten af 1970'erne blev der fundet en lille gravplads med otte jordfæstegrave ved Sdr. Onsild, hvor der blandt flere grave også var en vognfaddingsgrav. Også her blev en velhavende vikingetidskvinde begravet med personligt udstyr og andre gaver, bl.a. et skrin, en spand og et fad af messingblik. På gravpladsen fandtes en række andre grave, f.eks. to krigergrave med økser, men også nogle tomme grave eller kun med en lille kniv.

Mellem Hørby Skoleby og Sdr. Onsild ligger som bekendt vikingeborgen Fyrkat, hvor der også er en tilhørende gravplads. Borgen er opført omkring 980 under Harald Blåtands regeringstid. På gravpladsen, der ligger udenfor ringvolden mod nordøst, er der hele to vognfaddingsgrave. Den ene er kendt som Vølvens grav, fordi gravgaverne er lidt usædvanlige. Kvinden er begravet i en vognfadding, men i stedet for de normale gravgaver, som f.eks. i Hørby Skolebygraven, har Vølven fået et stegespyd, flere små krukker med mærkeligt indhold, et skrin og hun har også en ring om den ene tå.

Hvad der imidlertid ikke er så mystisk, er de fire vognfaddingsgraves placering i landskabet omkring Onsild Ådal. Fyrkatborgen er opført på netop dette sted, fordi det har udgjort et vigtigt trafikalt knudepunkt, og dermed har en kontrol med lokalområdet haft stor betydning, både regionalt i Himmerland og det nordlige Østjylland, men også som en faktor den påbegyndte samling af riget. Harald Blåtand byggede borgen og befæstede den med krigere, men de har også haft familier med, hvilket blandt andet Fyrkatgravpladsen vidner om, hvor både mænd, kvinder og børn blev gravlagt.

Der er endnu ikke lokaliseret samtidige bebyggelser i oplandet til Fyrkat, men de omtalte gravpladser samt områdets stednavne vidner om deres eksistens. Stednavnet Onsild betyder Odins Hylde og har sandsynligvis været et offersted i vikingetiden. Bebyggelserne skal nok findes under eller i nærheden af de små landsbyer med gamle kirker i området, som f.eks. Sdr. Onsild, Nr. Onsild, Hørby, Hvorum eller Øls.

Løgstørvej, Hørby Skoleby

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6180
- Fund & Fortidsminder: 120405 sb 120
- Kulturstyrelsen jnr. 2011-7-24.02/NJM-0047
- Bygherre: KHS Huse
- Undersøgt areal: 7500 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen
 - Museumsinspektør Lone Andersen
 - Arkæolog Steen Knudsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

